CZU: 378.014.3:331.5:330.131.7 **https://doi.org/10.59295/mpdnwe2024.30**

PERSPECTIVES ON THE REFORM OF HIGHER EDUCATION IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF THE LABOR MARKET

DIACONU Tatiana
Moldova State University, Chisinau, Republic of Moldova
tatiana.diaconu@usm.md
Orcid ID: 0000-0003-0423-9257
Lilia DRAGOMIR
Moldova State University, Chisinau, Republic of Moldova
lilia.dragomir@usm.md
ORCID ID: 0009-0006-7216-8592

Purpose of the article. This article aims to analyze the situation of higher education in the Republic of Moldova and the impact of educational reforms on the labor market. According to this study, there is a risk that higher education may fail to meet the future needs of the national economy.

Methodology. A series of methods were used to create this article, such as comparison, generalization, data grouping, analysis, and formulation of arguments. In addition, this study is based on the author's analysis of data processed from the National Bureau of Statistics.

Conclusion. The delayed reforms of higher education in the Republic of Moldova have led to a decline in its quality and competitiveness. Therefore, measures such as increasing budget allocations for education, financial incentives for teaching staff, and adapting study programs to the demands of the labor market are essential to improve the quality of higher education, making it more relevant in the future.

Keywords: higher education, labor market, students, educational reforms, risks.

PERSPECTIVELE REFORMEI ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL PIEȚEI MUNCII

Introducere

În ultimii ani, sistemul de învățământ superior din Republica Moldova s-a confruntat cu provocări semnificative în încercarea de a se adapta la cerințele în continuă schimbare ale pieței muncii. Astfel, în condițiile globalizării și ale evoluției rapide ale tehnologiilor, a devenit tot mai evidentă necesitatea unui 230ecarb 230ecarboniza care să pregătească tinerii nu doar pentru cariere tradiționale, dar și pentru noi domenii emergente, care 230ecarb o adaptabilitate crescută. Iar pe acest fundal, universitățile din Republica Moldova se află într-un proces continuu de reformă, cu scopul de a integra noi competențe, de a îmbunătăți calitatea educației și de a asigura relevanța programelor de studii în raport cu cerințele economiei moderne. Totodată, în ultima perioadă, datorită influenței factorilor economici și sociali, cum ar fi migrarea forțată a tinerelor talente și scăderea demografică, a fost implementată o reformă de mare amploare prin intermediul căreia unele instituții de învățământ superior, inclusiv și instituții de cercetare din Republica Moldova au fost fuzionate sau în unele cazuri absorbite. Inițial, scopul prezentei reforme consista din faptul că, comasarea instituțiilor de învățământ superior va duce la fortificarea capacităților și creșterea calității ofertei programelor de studii. Totuși, în urma implementării acestei reforme, menționăm că rezultatele nu sunt atât de fabuloase după cum se aștepta. Întradevăr, conform datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, numărul instituțiilor de învățământ superior s-a diminuat constant ajungând până în prezent la numai 21 de instituții, dintre care 13 sunt instituții publice, iar 8 private. Reducerea numărului de instituții de învățământ superior nu a rezolvat problema creșterii numărului înmatriculărilor de studenți în instituțiile de învățământ superior, dar din contra am ajuns la

nivel similar al anilor 2000, unde numărul înmatriculărilor era în jur de 18 000 studenți. De asemenea, odată cu intensificarea eforturilor de a promova unele specialități care nu au fost solicitate pe parcursul anilor, anul acesta au avut rezultate pozitive, dar în același timp modeste. O altă consecință a acestor reforme este știut faptul că, a contribuit la creșterea profesională a cadrelor didactice, însă cu regret unele cadre didactice nu s-au regăsit în noua formulă a mediului academic. Cu toate acestea, proiectul inițiat de reformare a sistemului de învățământ superior va dura cel puțin cinci ani, care va genera noi rezultate cu noi impacte asupra mediului academic și care ulterior se va răsfrânge nemijlocit și asupra pieței muncii.

Materiale și metodă

Pentru realizarea prezentei lucrări au fost utilizate sursele de informație ale diverșilor autori, precum și materialele diferitor sesiuni ştiinţifice şi alte publicaţii specifice temei cercetate. Studiul a fost elaborat și în baza informațiilor selectate şi prelucrate de autor în conformitate cu datele furnizate de Biroului Naţional de Statistică, şi altor publicaţii care au servit drept surse informaţionale specifice temei cercetate. În scopul realizării acestei cercetări, s-au utilizat următoarele metode ca : comparația în timp, siteza unor lucrări domeniului cercetat, generalizarea, deducția, formularea de raționamente, concluzii.

Rezultate și discuții

În contextual globalizării și a evoluției tot mai accelerate a tehnologiilor informaționale, sistemul de învățământ superior din Republica Moldova s-a confruntat pe parcursul anilor cu o serie de provocări esențiale pentru adaptarea acestuia la cerințele moderne ale pieței muncii. Astfel, perioada post-sovietică a fost marcată de un proces complex și provocator de tranziție a sistemului educațional de la modelul centralizat și rigid al Uniunii Sovietice la unul mai flexibil și orientat către standardele internaționale. Deși începuturile au fost dificile din cauza crizei economice și sociale, reformele educaționale din perioada 2000-2010, inclusiv implementarea procesului Bologna, au reprezentat un pas important către integrarea în comunitatea educațională europeană. Aceste reforme au vizat îmbunătățirea mobilității studenților și recunoașterea diplomelor, facilitând accesul la oportunități educaționale internaționale. În prezent, sistemul educațional se confruntă cu noi provocări, cum ar fi scăderea demografică și migrarea tinerelor talente, dar și cu necesitatea continuării modernizării curriculumului și infrastructurii. Iar fuziunea instituțiilor de învățământ a reflectat un răspuns la nevoia de eficiență și adaptare la noile condiții economice și sociale.

La un an de la implementarea reformelor în învățământul superior din Republica Moldova, în special în ceea ce privește fuziunea instituțiilor de învățământ superior, putem menționa că există riscul ca în viitor să nu avem absolvenți de studii superioare, care să răspundă necesităților pieței muncii și a economiei în general [1]. Potrivit expertului Veaceslav Ioniță, primul impact al reformei este legat de comasarea unor universități cu institute de cercetare. Conform openiei d-lui, ambii actori incluși vor avea de câștigat, adică atât institutele de cercetare cât și centrele de cercetare. Acest lucru va genera atât o creștere a capacității de cercetare, cât și de predare. În calitate de beneficiari pot fi și studenții care vor fi implicați în mod direct, adică vor activa împreună cu cercetătorii în activitatea de cercetare, așa cum este de regulă în țările dezvoltate.

Un alt impact al reformei comasării universităților este reducerea numărului de studenți, dar și unificarea resurselor finaciare [3]. Deoarece înainte de implementarea reformelor, resursele finaciare erau alocate în mod separat instituțiilor de cercetare și instituțiilor universitare. Iar repartizarea neuniformă a resurselor financiare a determinat gestiunea ineficientă a acestora, care a creat dificultăți în monotorizarea scopului final al resurselor financiare alocate [3, 4].

În acest context, autorul a studiat situația învățământului superior din Republica Moldova, pe parcursul anilor 2000-2022, ce a avut ca scop, evidențierea rezultatelor obținute de învățământul superior

din Republica Moldova în urma implementării acestor reforme, precum și evaluarea impactului pe termen lung asupra pieței muncii.

Tabelul 1. Situația învățământului superior din Republica Moldova, pentru anii 2000-2023

	2000/01	2005/06	2010/11	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Numărul de instituții	**47**	**35**	**33**	**31**	**30**	**29**	**29**	**27**	**24**	**24**	**21**
instituţii publice	15	18	19	19	19	19	19	18	16	16	13
alte	32	17	14	12	11	10	10	9	8	8	8
Numărul de studenți											
înmatriculaţi	**18436**	**34553**	**27895**	**24 617**	**22 144**	**18 926**	**18 940**	**19 413**	**21 514**	**20 598**	**18 250**
instituţii publice	12599	29154	23 128	20 939	18 990	16 459	15 858	16 599	18 143	17 444	15 837
alte	5837	5399	4 767	3 678	3 154	2 467	3 082	2 814	3 371	3 154	2 413
Numărul total de studenți	**79082**	**126132**	**107 813**	**81 669**	**74 726**	**65 543**	**60 608**	**56 840**	**59 033**	**59 647**	**56 758**
instituţii publice	59428	104426	88 791	66 938	62 108	55 341	50 620	47 745	49 549	50 197	47 942
alte	19654	21706	19 022	14 731	12 618	10 202	9 988	9 095	9 484	9 450	8 816
Numărul de absolvenţi	**12248**	**17415**	**28 408**	**23 630**	**21 886**	**19 943**	**18 142**	**16 266**	**14 650**	**14 084**	**13 847**
instituţii publice	10918	13249	22 370	18 867	17 632	16 228	14 945	13 267	12 108	11 653	11 565
alte	1330	4166	6 038	4 763	4 254	3 715	3 197	2 999	2 542	2 431	2 282

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor BNS.

Statistica învățământului superior din Republica Moldova sugerează faptul că, la ora actuală am ajuns la nivelul anilor 2000, iar pe unele poziții, și mai rău, decât acum 23 de ani în urmă. Dacă în anul în anul 2000/01, își făceau studiile în cadrul universităților din Republica Moldova, circa 79082 studenți, atunci în anul 2022/23, numărul lor s-a redus cu 22324, ajungând la 56 758 studenți. Trendul negativ se înregistrează și asupra numărului de studenți înmatriculați la studii superioare. Astfel, în anul 2022/23 au fost înmatriculați 18 250 studenți, sau cu 186 studenți mai puțin comparativ cu anul 2000. Totodată, analizând dinamica instituțiilor de învățământ superior, putem observa că, și aici, trendul este unul negativ, de la 47 de instituții în anul 2000/01, până la 21 instituții de învățământ superior în anul 2022/2023 [2]. O situație mai optimistă se atestă asupra analizei numărului de studenți absolvenți, unde se constată o creștere a acestora cu circa 1599 absolvenți, dintre care 273 absolvenți în instituțiile publice

și doar 952 absolvenți în ale instituții. Totuși, având în vedere că dinamica cu privire la numărul studenților nu este una optimistă, menționăm că reformele din învățământul superior din Republica Moldova au adus progrese semnificative, incluzând diversificarea programelor de studiu, creșterea colaborărilor internaționale și îmbunătățirea infrastructurii IT. Aceste schimbări au ajustat educația la cerințele pieței muncii oferind studenților oportunități educaționale internaționale și tehnologii educaționale avansate, făcându-l mai accesibil și adaptabil nevoilor actuale ale tinerei generații.

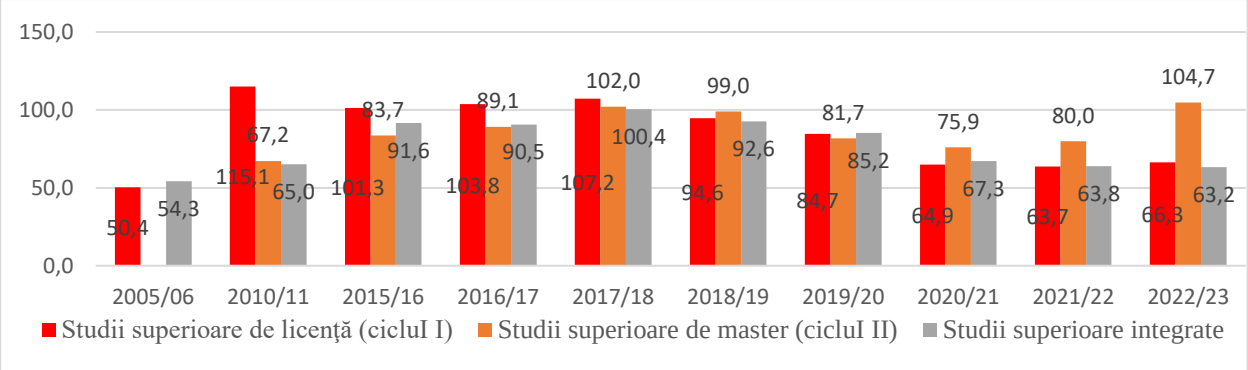

Fig.1. Rata de promovare a studiilor superioare (absolvenți/înmatriculați), %

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor BNS.

Interpretând datele din fig.1, observăm că, rata de promovare a învățământului superior din Republica Moldova, în care studenții își fac studiile la ciclul I-licență, a înregistrat cele mai mici cote în comparație cu celelalte forme de studii. Astfel, dacă în anul 2000, rata de promovare la ciclul I- licență era de 50,4%, apoi până în anului 2023, a ajuns la 66,3%. Dacă e să analizăm în particular, putem afirma că, din cei 21514 studenți admiși la studii superioare de licență în anul 2020/21 – circa 66,3%, au absolvit studiile superioare de licență în anul 2022/23. Cei 7667 studenți, nu au absolvit studiile fie din cauza reușitei academice sau din motivul că au decis să –și continue viața/studiile peste hotarele țării, și aceasta fiind doar o singură promoție. Nu stăm bine, nici la capitolul studiilor superioare integrate. Și pe acest segment, sistemul de învățământ superior întâmpină dificultăți. Datele figurei de mai sus, relevă faptul că, în anul 2005/06, rata de promovare a studiilor era de circa 54,3%, iar în anul 2022/23 – 63,2%, ceea ce presupune că, 36,8 p.p. dintre absolvenții studiilor superioare integrate nu au absolvit programele de studii. O situație mai optimistă se observă la ciclul II- masterat, unde pe parcursul perioadei analizate a anilor 2005/06-2022/23, rata de promovare a studilor superioare la ciclul II- masterat, a fost completă numai pentru anul 2010/2011 cu circa 100%, și în anul 2022/23 cu 104,7% [2]. O altă problemă importantă asupra faptului că rata de promovare este redusă o constituie discrepanțele dintre educație și cerințele pieței muncii din Republica Moldova. Supraproducția de absolvenți în domenii tradiționale precum dreptul și economia și lipsa de specialiști în sectoarele tehnice, creează tensiuni enorme pe piața muncii, unde tinerii absolvenți se confruntă adeseori cu șomajul sau subocuparea. Totodată, absența competențelor soft, gândirea critică, abilitățile practice și capacitatea de comunicare, subminează integrarea rapidă a absolvenților la cerințele mediului profesional actual. Aceste discrepanțe impun necesitatea unei reforme educaționale care să se alinieze mai bine la cerințele pieței muncii, astfel încât pregătirea specialiștilor pe domeniile cheie să pună accentul pe dezvoltarea competențelor transversale necesare pentru succesul în carieră.

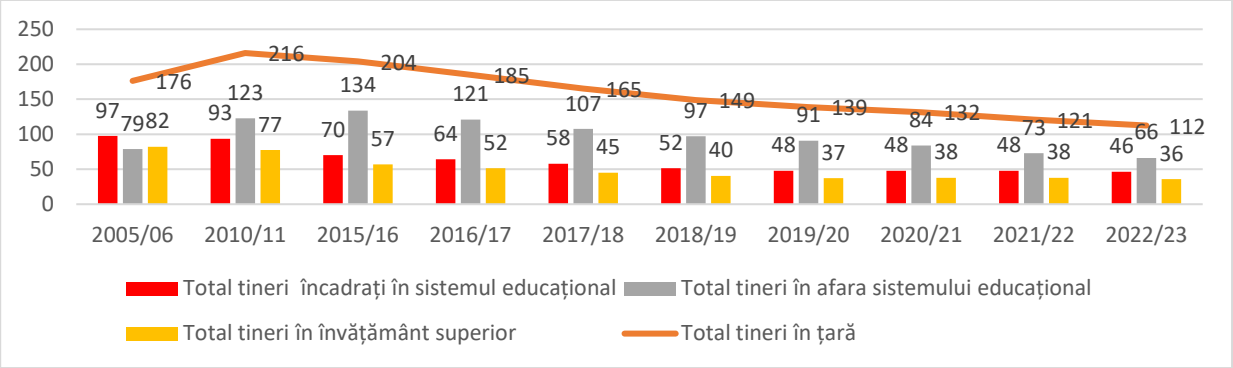

Fig. 2. Dinamica tinerilor de 19-23 ani din Republica Moldova, pentru perioada 2005-2023, mii persoane

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor BNS.

Analizând situația tinerilor cu vârsta cuprinsă între 19-23 ani din Republica Moldova, observăm că numărul acestora s-a redus constant de la 176 mii persoane în anul 2005, până la 112 mii persoane în anul 2022 [5].

Totodată, trezește un semnal de alarmă înclinația tinerilor care sunt în afara sistemului educațional, numărul cărora este predominant pe toată perioada de analiză. Excluziunea educațională a tinerilor din Republica Moldova, a fost permanent un subiect de actualitate atât pentru sistemul de învățământ, dar și pentru economia națională, deoarece a fost mereu legată de un șir de probleme și riscuri cu consecințe negative pe termen lung cum ar fi: sărăcia, infantilism social, probleme de sănătate, discriminare, emigrare etc. Este îngrijorător și faptul că, s-a redus de circa 2,1 ori, numărul tinerilor care sunt încadrați în sistemul educațional în anul 2022/23 comparativ cu anul 2005/06. Totuși, cea mai mare pondere a tinerilor cuprinsă în vârsta 19-23 ani, care aleg să-și facă o facultate în învățământul superior, rămâne a fi a femeilor, cota careia este predominantă pe tot parcursul perioadei de analiză. Principala cauză privind reducerea numărului tinerilor care nu sunt încadrați în sistemul educațional este că, tinerii sunt descurajați de perspectiva lor pe piața muncii în special de salariile mici, care de regulă nu le asigură un trai decent, sau în unele cazuri, se observă și inechitatea la locul de muncă. Consecințele problemei privind izolarea de domeniul educației, poate conduce la faptul că unii din tinerii din această categorie, poate fi transferată pentru vârsta mijlocie sau chiar vârstele mari, fiind ulterior un grup marginalizat în totalul populației cu vârstă aptă de muncă, iar în viitor vor face parte din categoria populației vârstnice social vulnerabile, lucru care ar putea trezii o mare îngrijorare pentru economia națională.

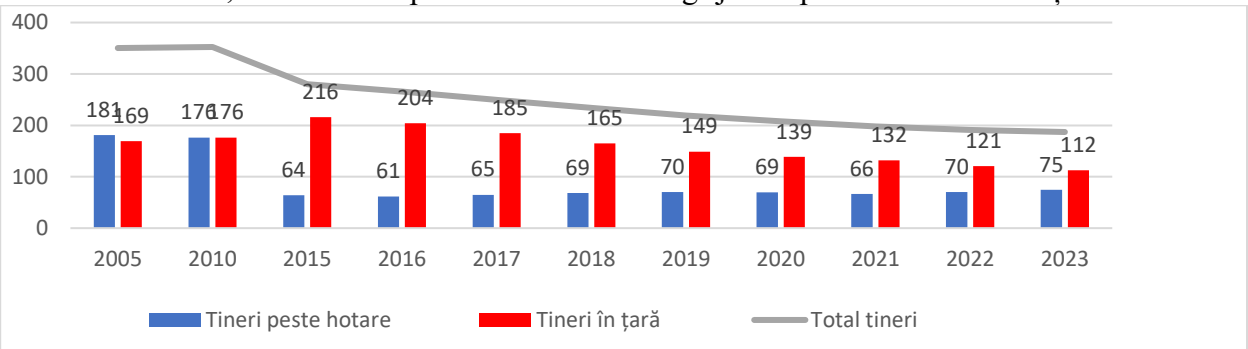

Fig. 3. Evoluția migrației tinerilor cu vârsta cuprinsă între 19-23 ani din Republica Moldova, pentru perioada 2005-2023, mii persoane

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor BNS.

Este îmbucurător faptul că, o bună parte din tineri cuprinsă în vârsta de 19-23 de ani, aleg totuși, să rămână în țară, cu excepția ultimilor ani. Dacă acum 15 ani, circa 51,6% dintre tineri au plecat peste hotare, acum cota acestora s-a redus esențial, ajungând până la 40,10%. Această alegere a fost forțată pe de o parte de tinrerii din țară care au decis să studieze acasă, iar pe de altă parte de pandemia COVID-19.

Însă în ultima perioadă asistăm la un fenomen de amploare care a marcat substanțial piața muncii din Republica Moldova și anume migrația tinerilor [4]. Potrivit experților economici, Republica Moldova s-a confruntat pe parcursul anilor cu trei valuri puternice de migrare a populației. Primul val, a fost valul sărăciei în anii 2000-2005, unde oamenii au plecat peste hotare ca să-și rezolve problema de supraviețuire. La al doilea val care a fost în perioada 2015-2018, oamenii împreună cu familiile lor au mers peste hotare pentru o viață mai bună [4]. Acolo unde pe lângă salarii bune, mai au și drumuri, școli, spitale, infrastructură – într-un cuvânt, bunăstare oferită de autorități. Acum, după anul 2018, asistăm la al treilea val de migrație a tinerilor. Ei pleacă masiv, în timpul liceului, la studii, și pe parcursul studiilor. Comportamentul lor poate fi caracterizat printr-un singur cuvânt : PLEC [4].

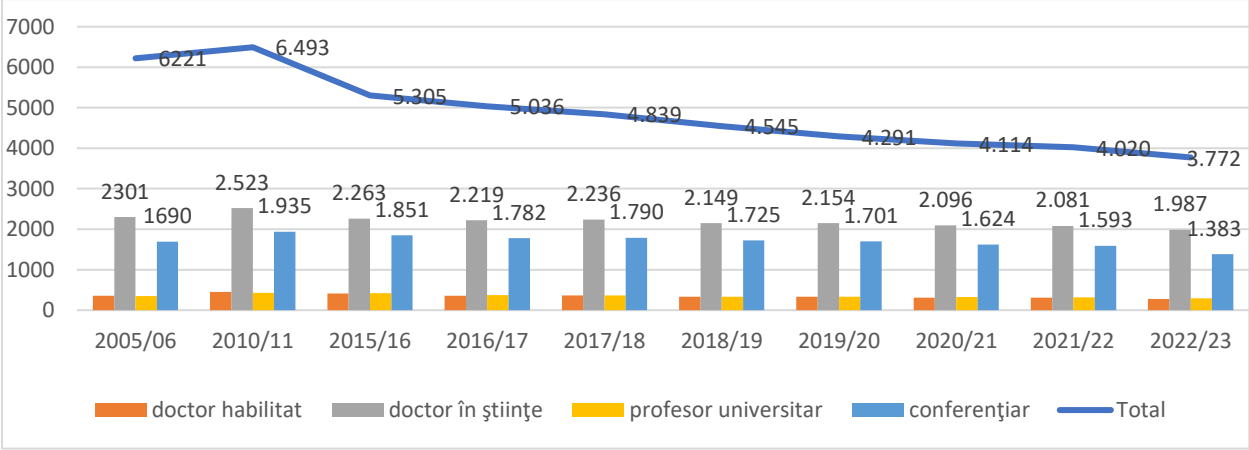

Fig.4. Dinamica personalului ştiinţifico-didactic şi didactic în instituțiile de învățământ superior din Republica Molova, 235ecarbon

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor BNS.

Impactul reformelor s-a răsfrâns și asupra personalului ştiinţifico-didactic încadrați în sistemul de învățământ superior din Republica Moldova. Astfel, insuficiența resurselor financiare a afectat atât salariile cadrelor didactice, cât și infrastructura și tehnologiile, în timp ce exodul profesorilor calificați a influențat enorm calitatea educației și integrarea pe piața muncii. În urma implementării ultimei reforme privind comasarea instituțiilor de învățământ superior, printre primii care au fost afectați, sunt cadrele didactice care nu aveau titlul științific de doctor. Personalul care nu deținea acest titlu nu au fost încadrați ulterior în mediul academic. Dinamica personalului științifico didactic pe parcursul perioadei de analiză conform figurei 5, ne arată că trendul este unul descrescător pentru toate categoriile de cadre didactice. Asfel, subliniem să cota cea mai mare o deține personalul didactic care are titlul de doctor, cu o tendință de reducere în anul 2022/23, comparativ cu anul 2005/06, cu circa 314 persoane. Reduceri esențiale se atestă și asupra personalului didactic de conferențiar universitar cu circa 307 persoane. Fenomenul acesta este asigurat și de modificările intervenite în Codul Educației, care afirmă că orele în sălile de curs să fie asigurate doar de personalul care deține titlul științific de doctor. Nu stăm suficient de bine nici la capitolul asigurării orelor cu doctori habilitați sau profesor universitar. Principalele cauze care au determinat reducerea cadrelor didactice cu titlul de doctor habilitat, sau profesor universitar este instabilitatea economică și politică din țară, sau dificultatea realizării studiilor de postdoctorat.

Concluzii

În vederea dezvoltăriii învățământ superior din Republica Moldova, dar și a reformelor întreprinse de MEC privind comasarea instituțiilor de cercetare cu centrele de cercetare în învățământul superior, s-a analizat impactul pe termen lung asupra pieței muncii ajungând la următoarele concluzii:

- Statistica privind numărul studenților încadrați în învățământul superior din Republica sugerează faptul că, la ora actuală am ajuns la nivelul anilor 2000, iar pe unele poziții, și mai rău, decât acum 23 de ani în urmă.
- Marcați de situația politică, dar și de instabilitatea economică din țară, precum și lipsa unei perspective în viitor, o bună parte de tineri cuprinsă în limita de vârstă 19-23 ani, au ales să nu-și continue studiile în țară, dar să meargă peste hotare,
- Pentru a reduce discrepanțele între educație și piața muncii, este necesar implementarea rapidă a reformelor curriculare și colaborarea strânsă cu industria prin programe pilot. Deasemenea, îmbunătățirea infrastructurii tehnologice în universități și dezvoltarea unui ecosistem inovativ vor sprijini cercetarea aplicată și antreprenoriatul, pregătind studenții să facă față provocărilor pieței muncii actuale.
- Impactul reformei de comasare a instituțiilor de învățământ superior s-a răsfrâns și asupra personalului științifico-didactic, unde o bună parte din ei, cu regret, nu s-au regăsit în mediul academic, fie din lipsa posturilor vacante sau fie că au renunțat din proprie inițiativă.

Bibiografie:

1. Crîșmaru M., Gagauz O., Buciuceanu-Vrabie M. "Incluziunea tinerilor aflați în afara sistemului de educație, formare și ocupație profesională (tineri neet)", Chișinău 2017, „Foxtrot". – 102 p. ISBN 978-9975-89-085-4.
2. Diaconu T., "Învățământul superior din Republica Moldova: provocări și perspective". In: Conferința științifico-practică națională cu participare internațională „De la abordările inovative în predare învățare spre inovație în afaceri".15 aprilie 2022, Chișinău, Republica Moldova, CEP USM, 2022, p. 49-57.
3. Ioniță V. "Reforma învățământului superior din Republica Moldova" analiză: https://ionita.md/2022/07/05/057-analize-economice-reforma-invatamantului-superior/ (acccesat 28.10.23)
4. Ioniță V. "Admiterea 2023 în Universitățile din Moldova": https://ionita.md/2023/07/21/108-analize-economice-admiterea-2023-in-universitatile-din-moldova/ (acccesat 13.10.23)
5. RAPORT anual 236ecarboniza pentru anul 2020, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării.
6. Spoială, L Negruța, A. Vasiliev M., Educația în Republica Moldova: Publicație statistică, anii 2005/2006
7. Biroul Naţional de Statistică al Republicii Moldova, Chișinău 2023. https://statistica.gov.md/pageview.php?l=ro&id=2819&idc=350. (vizitat 20.10.23)